

Kooli kaitseks

Kui N. oma sõnavõtuga avalikkusesse jõudis, oli koolireform juba alanud... Umbes nii võiks iseloomustada suurt aktiivsust kooli ja hariduselu probleemide arutlemisel. Avaldatud ja kuulud analüüsides tekib nii mõnelgi koolimehel mõte: kahju, paljud avaldatud ideed ja ettepanekud pidanuks ilmuma enne koolireformi väljakuulutamist.

Sulge sunnib haarama aga miski muu: rängad süüdistused, mis koolile kaela veeretatakse. Mõistagi on nendes mõiste «kool» võetud väga laias tähenduses (haridussüsteem, haridusorganid ja teadusasutused, pedagoogid, programmid, õppemeetodid jms.). Kool aga tähendab tavalises mõistes ikkagi asutust, kus riiklike programmide järgi õpetavad ja kasvatavad õpilasi selleks ettevalmistuse saanud pedagoogid.

Süüdistuskokkuvõtte tähtsamad osad:

△ kool on elukauge, ei järgi sotsiaalset tellimust, eriti homseid vajadusi;

△ kool on kujunenud (-mas) õpilasvaenulikuks, õppe- ja kasvatustöö ei ole õpilase, vaid ainekeskse, suurt kahju tekitab kabinetisüsteem;

△ kool ei arenda õpilase loovust, pakutakse valmisteadmisi, neid aga tarbetu liialdusega;

△ kool on eemaldunud (-mas) kultuurist;

△ kool ei suuda vajalikult ette valmistada kõrgkooli astujaid, keskkooli viimase ja kõrgkooli esimese trepiastme kõrgusvahe on lubamatult suur.

Oligu alljärgnev kaitsekõneps koolile, enne kui tema suhtes midagi ette võetakse.

△ Tänapäeva nõukogude kool ei saa parimagi tahtmise korral elust kaugeneda. Elukauge võib olla mõni aineprogramm mõne õpetaja käsitlusviis, kuid mitte kool tervikuna. Paratamatult ei alga ühe või teise aine õpetus tänapäevast, see aga ei muuda kooli veel elukauges. Ent kui kool kipub millestki maha jääma, siis on ühiskonna mure anda talle ajakohane aineiline baas, inventar ja õppe-seadmed. Mahajäämus ei tarvitse olla veel elukaugus.

«Teie, pedagoogid, peate oma õpilasi ette valmistama nii, et nad suudaksid edukalt töötada aastal 2000!» Aga kas on olnud kunagi aeg või olukord, kus kool ei oleks pidanud kaadrit ette valmistama homseks? Partei programm ja riiklikud plaanid on koolile peamised homse tee näitajad. Või oodatakse koolilt teaduslikke ja tehnilisi ennustusi? Kahjuks on meil, staazikatel pedagoogidel tulnud punastada oma õpilaste ees, kellele kunagi homset, s. t. tänast hoopis teistsugusena püüdsime kujutada. Pettekujutluste loomine võib kooli tõepoolest muuta eluvõõraks. Meie, kes me alustasime oma pedagoogitööd sõjajärgsetel aastatel, ei suutnud ega saanud ette valmistada oma õpilasi töötama tingimustes, mis on omased praegusele ajastule. Sputnik, raal, arvuti, teler — need ja paljud muud mõistedki puudusid keeles.

Kool on ja jääb elu keskele, elu ja tegelikkusega tihedalt ja mitmeti seotuks. Kool ei ole võimeline muutma elu kohe, küll aga homme, oma tänaste õpilaste abil!

△ Kui kooli teevad õpilasvaenulikuks programmide koormatus ja õppeplani maht, siis peab meelde tulema, et kooliga ei ole rahul ka kõrgkool, kelle arvates keskkooliprogrammide raskusastet tuleks veelgi suurendada. Kellel on siis õigus?

Senini ei ole veel ükski ainekomisjon ega -asjatundja, õpetajad kaasa arvatud, väit-

nud, et tema aines on tunde piisavalt. Vastupidi: lubamatult vähe! Seega on õppeplaanide ja programmide koostajad rohkem kimpus kui kalendritegijad. Eitushoiaku põhjustas mõnedes ka koolireformi nõue rakendada õpilasi tootvas töös. Veel enne, kui on suudetud õpilasi tööle panna, on tõstetud kisa tohutust ülekoormusest. Pigem peaks võitlema selle eest, et baas-ettevõtted teeksid kõik neist sõltuva õpilaste eajärgu kohasel tulusal rakendusel, et koolile ei jääks siin ainuvastutust.

Kostab vastuhääli kabinetisüsteemile. Paljud pole enam uudiseks. Kuus aastat tagasi esitas tuntud koolijuht Harri Kelder ülevabariigilistel kogemusloengutel asjaliku ettekan- de «Kabinetisüsteemi poolt ja vastu». Nõue kabinetisüsteem kaotada on lühidalt öeldes läbi mõtlemata, eriti kui räägime tänapäevasest õppetunnist. Ei saa ju loobuda füüsika-, keemia-, tööõpetuse, muusika-, kunsti- või bioloogiakabinetist, ilma et kannataks nende ainete õpetamine. Aga keelekabinet lingvafoniseadmetega, matemaatika oma kontrollaparaatuuriga, kirjandus oma rikkaliku õppekirjavaraga? Ei päästaks ka moodsamates koolides loodud telekeskused, sest õpilane vajab tajumisel peale nägemise ka teiste meeleorganite koormamist, vahetut kontakti eseme või ainega.

197 IX ja X klassi õpilast avaldasid anonüümnekeedis oma arvamust kabinetisüsteemi kohta järgmiselt:

kabinetisüsteem on vajalik — 112 vastust

kabinetisüsteem ei ole vajalik — 16 vastust

ei oska öelda, mul ükskõik — 69 vastust.

Palju on kirjutud entusiastidest aineõpetajaid. Neid on nimetatud isegi «aine-idioodiks», kuid nende olemasolu on igas koolis vajalik: nad võivad anda koolile oma aine näo, suudavad nakatada mõningaid õpilasi nii, et neist kujunevad selle aine teadusmehed või uued entusiastid, ilma kellela elu edasi ei läheks. Kui ainefanaatikust õpetaja suhtub oma õpilastesse sõbralikult ja tähelepanuga, teeb ta kooli õpilasele just lähedaseks! Ainekesksust ei tohi pidada õpilasvaenulikkuseks. Seega on mõnevõrra kunstlik ka õpilaskeskse ja ainekeskse õppetöö vastandamine üldse.

Ei ole õige ka väide, et tänapäeva pedagoogid peavad õpilast õppe ja kasvatusel objektiks. See oli kunagi ammu, paarikümne aasta eest pedagoogikateadlaste väljalastud seisukoht, mida õiged pedagoogid pole kunagi tunnistanud. Õpilane on ja jääb subjekti õppe- ja kasvatusprotsessis, mis on õpetaja juhitav vastastikune rikastamine ja mõjutamine.

△ Iga õpilase loovust ei äratata ega arenda kool iialgi piisaval määral. Ses suhtes on kriitika küll õige, aga selle kasutegur küsitav. Vähe selgest, et kooli kasutuses puuduvad diagnostikavahendid ja -meetodid, ei suudaks ükski kool olla nii universaalne, et võimaldaks õpilaste arengut ja loovust mis tahes alal. Loovuse arendamine eeldab eelduste tundmist!

Mis puutub aga loovuse arendamisse ainetes õpetamisel, siis on see igihaljas probleem: kas juhtida last avastusele ja leiamisrõõmule või anda talle valmisteadmisi? Koolis tehakse kind neid, kind teisiti, olenevalt aine, ajaresursist, õpilaste koosseisust ja muustki. Aga midagi peab ikkagi enne selgeks saama, et osata edasi mõelda!

«Kool annab küll algeadmised kõikide teaduste kohta, kuid tekitab maailmast mosaiikse, mitte tervikliku pildi.» (A. Arelaid, E. Jansen, Rahva kultuurielust minevikus ja tänapäeval. Tln. 1982 lk. 57).

Siin on küll nõutud võimatut. Ei sõanda uskuda, et lei- duks inimest, kellel oleks tekkinud kõikide teaduste põhjal maailmast terviklik pilt!

«Kool pole õieti kunagi teaduse eeslinil seisnud...» (K. Leht. Haridus ja kultuur, «Sirp ja Vasar», 21. nov. 1986).

Võib julgesti jätkata, et ta ei saa ka kunagi seisma, kui kool tähendab õpilasi. Ülekohtune oleks aga eitada tegevpedagoogide osa pedagoogikas. Nimetaksime vaid A. Makarenko, V. Suhhomlinski, julget katsetajat F. Šatalovit või ka meie vabariigi silmapaistvaid teadusmehi, kes ei ole oma tööd üldkoolis senini liigseks pidanud: Heino Kaljuste, Hillar Palamets, Kalju Leht, Leo Villand, Voldemar Pinn, Valdur Lulla, Väino Rattasepp, Leo Tõnisson ja mitmed teised.

△ «... haridus pole piisavalt kultuurikeskne» (samas).

Kahjuks ei ole autor püüdnudki väidet argumenteerida. Küll on aga tänuväärselt näidatud teid hariduse sisu täiustamiseks.

Ilmselt oleks tarbetu hakata tõestama kooli osa eesti rahvuskultuuri tekkimisel ja arendamisel. Aga pikaks veniks loetelu ka siis, kui püüaksime tõestada kooli osa tänapäeva kultuuris, alates ühe kooli laulu- ja tantsupidudest, laulu- päevadest, kooli käsitöönäitus- test-, kodu-uurimiskonverent- sident, looduskaitsepäevadest ja lõpetades ülevabariigiliste suurüritustega, osalusega üleliidulisel rahvamajandusnäitusel rahvuskultuuri propageerijatena jne. Tundub, et tänapäeva kool ei ole ühestki kultuurivaldkonnast eemale jäänud. Muidugi, kultuur on lai ja piiritlemata mõiste nagu armastuski, kuid ikkagi võib väita: kool on ja jääb kultuuri taimelavaks, teistigi see ei saagi olla. Küll aga oleks tervitatav, kui tippu jõudnud kultuuriloojad ja -viljelejad sa- gedamini leiaksid tee kooli, ka sinna, kus nad ise alustasid.

Nagu öeldud, on süüdistuste kõrval tehtud palju sisukaid ettepanekuid. Eriti palju on niisuguseid, kus soovitatakse haridust täiendada millegi kasulikuga. Tekib aga küsimus, mille arvel täiendada? Mida ära jätta niigi koormatud programmide ja õppe- plaanidest? Tühja kohta ju enam ei ole! Õpilase tööna- dal on pikem kui kelle tahes täiskasvanu oma.

Pigem tuleks nõustuda ettepanekutega, milles nõutakse vähendada õpilaste koormust ja kergendada programme. Tõepoolest, miks ei võiks kohustuslik programm olla tase- mel, mis vastaks hindele 4? Kes suudavad ja tahavad, võiksid seda ületada ja saada lisatunnustust. Programm oleks aga jõukohane õpilaste enamu- sele, mitte nagu praegu ainult neile, kes suudavad õppida hindel 5.

Õpetajad on kohustatud nõudmiste esitamisel arvestama õpilase tervist. Enne kui süüdistada õpilast ebaedus, tuleb ebaedu põhjus välja selgitada ja eeskätt arsti abi- ga.

Meile pedagoogidele on meeldib, kui avalikkus valu- tava südame ja arukate ette- panekutega meie vastutusrikkale tegevusele kaasa aitavad. Uue põlvkonna ettevalmistamine on meie ühine hool ja vastutus. Kool aga peab kand- ma endas ja oma õpilastes kindlat usku paremasse hom- sesse, võtma arvesse asjaliku kriitikat ja arukaid nõu- andeid, kuid kaitsma ka oma väärikust põhjendamatute süü- distuste vastu.

PAUL LEHESTIK,
Põlva Keskkooli direktor